

DEBRECENI FŐISKOLAI LAPOK.

KIADJA A FŐISKOLAI MAGYAR IRODALMI TÁRSULAT.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Debreczen, Főiskola.
I. emelet IX. terem.
Megjelen havonta két szám.

Felelős szerkesztő:
MOLNÁR ERNŐ.
Társ-szerkesztők:
KEREKES GYÖRGY és KOÓS ELEMÉR.
Kiadóhivatali főnök: Tóth János.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:
Egész évre 5 korona.
Fél évre 2 kor. 50 fill.
Ifjusági egyesületeknek 4 korona.
Főiskolai hallgatónak 3 korona.
Egyes szám ára: 40 fillér.

Majd föltámadunk.

Epilógus az idénről s talán prolóógus jövőre.

Most az egyszer, az utolsó, kezeinkből kikerülő lapszámnál félretesszük a majdnem kötelező szerénységet s bátorkodunk magunkról szólni.

Mikor mi, páran egész fiatal gyermekei ennek az öreg kollégiumnak, neki indúltunk nehéz indulású útunknak: mikor elvállaltuk — s szívesen vállaltuk el — ennek a már 53 évet megért, öreg, de minden évben megújuló lapnak a szerkesztését . . . nagy, minden kedvessége mellett is, nehéz terhet vettünk vállaink köré . . .

Igyekeztünk vidáman hordozni a terhet.

Minden erőnket oda összpontosítottuk.

Ez a lap, amely Magyarország minden rangú és rendű írója közül dajkált egyet-kettőt, olyan volt nekünk, mint szent ereklye s illő tisztelettel is fogtuk a tollat, mellyel hasábjai számára betűket róttunk.

Lehet, hogy még nem voltunk olyanok, mint neves elődeink, a hajdani szerkesztők, a hajdani munkatársak: Szabolcska, Gyökössy Endre, Farkas Imre, Oláh Gábor, Ady Endre örökében lennünk kellett volna, de meg van lelkiismeretünk előtt a mentségünk: minden tehetségünkkel olyanok akartunk lenni.

S gyakran nem rajtunk múltott, hogy méltók nem lehettünk!

Most letesszük a tollat.

Kívánjuk, hogy aki örökünkbe lép, ugyanolyan fiatalos kedvvel, erős akarattal, szent ambícióval fogja kezébe a tollat, mint mi tettük annak idején.

Kívánunk hallelujás feltámadást a lapnak és sokkalta inkább kívánunk szent örömet keltő feltámadást a lapot fenntartó Főiskolai Magyar Irodalmi Társulatnak.

Beszéljünk a jövőről!

Legyen az hűséges útegyengetője s jó dajkája a fel-feltünedező tehetségeknek, kielégítője a nemes és érvényesülni akaró és tudó ambícióknak. Intő apa, szerető testvér, jó barát. Minden legyen, aminek lennie kell.

Beszéljünk a jövőről!

Az idő talán megacéloz bennünket, megacélozza a M. I. T. jövő tagjait s erősebb kitartással, komolyabb törekedéssel fognak dolgozni jövőre . . . a jövőért.

A leendő egyetemi ifjúság válassza modornak az őszinteséget, az áskálódástól mentes szókimondást, nyílt, férfias állásfoglalást.

Nem tudjuk, ki lesz a vezér, nem tudjuk kik lesznek a katonák: de annyit tudunk, hogy fegyelemnek kell majd lenni, mert a fegyelem, az összetartás: az erő s erő nélkül ellankadnak a karok s lelohadnak táplálék nélkül a legmerészebb lángú nagy tüzek is.

Hisszük, reméljük, kívánjuk, követeljük, hogy jobb legyen, ami jön, mint volt, ami ime távozik: az esztendő, a lap, mi.

Salve velünk elsuhanó esztendő.

Salve következő jobb idő.

Kerekes György.

Ültünk a csöndben.

Ültünk a csöndben s néztünk mereven.
A szívem felszökött az ajkamig
És súgtam: szeretem...

A homlokán a ráncok és redők,
A mély barázdák úgy nyiltak felém,
Mint régi temetők.

Halottasszínű sápadt ajakán
Valami bús, merev mosoly suhant
... Régi emlék talán.

És hallgatott. Behunyta a szemét
Piros szájamon lassan megfagyott
A suttagó beszéd.

Nil.

A magyar pusztán.

Irtá: **Marjay Géza.**

Köröskörül megejtő végtelenség.
Nagy csend. A puszta alszik, álmodik,
Nincs semmi élet, semmi elevenség
A messze kéklő szemhatárokig.

Ott, messze-távol sötétlik a város.
Komor tusája nem hat el ide.
A puszta alszik... álma mély, halálos...
Csak néha-néha dobban a szíve.

Csak néha-néha, mintha valahonnan
Sóhajtás kelne, bús és lázadó...
Fojtott erőktől tomboló dalokban
Tusára kél az álom és való.

Keresztül bűg az alvó rónaságon
Dörgő morajlás — földet rengető...
Ezer év óta így küzd az Álom
S a harcra kész, a duzzadó Erő.

Megfeszülve, zibbadozva várja,
Hogy jöjjön el a szent, nagy pillanat,
Mikor sikolt az Élet harsonája
S a rabbilincs ezerfelé szakad.

Akkor kilángol s égverő tüzében
Korommá ég az ősz bozót — avar,
S az éjszakából, fáklyával kezében
Kilép egy nemzet: új, erős, magyar!

Az utódok.

Irtá: **H. Nagy Jenő.**

Rozsnyai úgy tíz óra tájban ébredt fel.
Kinyitotta a szemét, felkönyökölt a félkarjára,
cigaretta után nyúlt, rágyújtott, körülnézett s
csak akkor vette észre, hogy valami különös,
valami meglepő új van a szobájában. Mintha

világosabb volna ez a szoba, mintha a rozsdavörös tapétát halványpirosra festették volna tegnap este óta. Felkelt, az ablakhoz ment és gyorsan félrehúzta a függönyöket. Széles, aranyzuhatagban ömlött be a napsugár. Az elmámoreosító tavaszi napsugár. Az első az idén. Rozsnyainak megczövekesedett a lába az ablak előtt. Valami rég nem érzett kellemes és tiszta érzés fogta el. Csak hagyta, hogy a gyenge, csillanó napsugár körülölelje, körülcsókolgassa fáradt, kiélt testét, elnézegette a táncoló, vibráló napfoltokat. Lassankint fölmelegedett, átengedte magát teljesen a hangulatnak, vissza-csókolgatta a selymes, puha napsugarakat és belemosolygott a napba.

Azután egészen felöltözködött, megreggelizett és kiült az erkélyre. Most még jobban tűzött rá a nap. Levette a kalapját és szinte belefúrta a fejét a napsugarakba. Olyan kimondhatatlanul jól esett neki ez a ráaradó melegség. Amint ez bársonyosan körülsimogatta az egész testét, egyszerre valami nagy belső melegség is megfogta a szívét. Valami rég nem érzett őszinteség, magatöredezés, konok fejének mellrehorgasztása. Felsőhajtott. És e sóhajtásban rég eltemetett jobbik énje került meg. Mire való volt ez az élet, amit eddig folytatott? Ez a céltalan, önmagát ásó, fokkonként lejjebb-lejjebb kerülő élet? Miért nem folytatta tanulmányait, miért nem teremtett magának pályát, miért alkudott meg kényelmesen a szülei vagyonos helyzetével és miért vált annak falánk élődijévé? Mert az, semmi más. Huszonhét éves és semmi. Azaz, még rosszabb a semminél, mert a semmi legalább se nem oszt, se nem szoroz, ő pedig csak úgy herdálja a szülei vagyont. Tétlenül élt egész életében, hacsak tevékenységnek nem nevezi azt a napról-napra való örökös tivornyázást, amelyet hasonlószerű cimboráival folytatott. Huszonhét éves korában nem tekinthet vissza másra, mint kávéházban és más egyéb mulatóhelyeken rávirradt éjszakákra, pezsgős palackok bontására és azokra az értéktelen csókokra, amelyekkel ledér, lesiklott nők dorombolják körül az ilyen nekik való pénzeszacskót. Hát élet volt ez? A pezsgő gőze hamar elszáll, mámoros órák hamar elillannak s marad a blazirtság, a koravénség, az örülni nem tudás. Ez az élet lassankint kiszívja férfikorának, férfikorba serkenő pompázó ifjúságának minden erejét, energiáját, életkedvét. Már most sem tudja férfiasan kidülesztetni a mellét, már meghorpant a háta is. Húll a haja és reszketnek a végtagjai. Idő előtt egy kiélt, kiégett hústömeg lesz a teste, saját magának elkorhadt váza, aki az elmúló, lassú sorvadást vonszolja magával...

Hirtelen felugrott. Az elmúlás gondolata elementáris erővel ragadta meg. Menekülni akar e sötétség elől. Ki akarja magát szabadítani az eddigi környezetéből. Eltépi a mélységbe rántó köteleket. Napfényre vágyik, ilyen aranyos, kedves, meleg napsugarakra, amelyek még mindég ott incselkednek a ruháján, az arcán, a kezefején...

Elútozik Budapestről, — ez volt az első érzése. Mindegy akárhová, de valahová menni akar. Ahol egyedül lesz, ahol számot vet jövő terveivel, ahol rendbehozza valahogy az egészségét. Ezt, ezt! Két kézzel kapott e gondolat után. Lehetséges-e még? Friss vérkeringést kapni, erős emberré válni? Most látta, milyen nagy szó, minden elkoptatottsága mellett is, az egészség, a tisztaság!...

Másnap reggel már vonatra ült. Elútozott egy tengerparti fürdőhelyre. Egész más szemmel nézett most mindent. Mindenben látott valami szépet, kedveset, valami újat. Kereste a finomságokat, az árnyalatokat. Órákig elnézte a végtelen tenger proteuszi színváltozásait. A természet teljesen lekötötte, a tenger hallgataggá, magábamélyedté tette. Nem kereste senki társaságát, magánosan rötta az útjait. Korán feküdt, korán kelt és élvezte most először életében, a reggelek kristálytiszta, harmatos levegőjét, a levegő jóleső, meghatározhatatlan illatát.

Egy késő délután a tengerparton ült ismét. Egy könnyű, kis hófehér, árbocos jacht tovasiklását nézte a kékbe játszó tengeren. Éppen ebben a finom színharmóniában gyönyörködött, mikor valaki hátulról megérintette a vállát. Összerezcent, hátra nézett és felállott. Az atyjának valami ismerőse volt, Geley. Ő csak futólag ismerte. Geley mellett egy leány állott, egy fiatal leány. Fehér pikéruha volt rajta, csak a dereka volt leszorítva vékony piros bőrövel. A haját szertezilálta egy kissé a szél, éppen azt igazgatta bájos elpirulással. Tizennyolc éves lehetett és maga volt a fiatalosság, az üdeség, a tisztaság.

— A leányom, Margit, — mutatta be az apja.

Rozsnyai szertartásosan hajtotta meg magát, azután kezét fogott a leánnyal. A leány keze puha, bársonyos, finom női kéz volt.

— Mióta vagy itt? — kérdezte Geley.

— Vagy egy hete.

— Mit csinálsz? Jól mulatsz? Van társaságod?

— Nincs, de azért eltelik az idő.

— Mi ma reggel jöttünk. Ha kedved tartja, tarts velünk. Együttesen mégis csak kelleme-sebb ilyen fürdőhelyen.

Rozsnyai ígérte, hogy velük tart. Alapjában

veve azonban bosszankodott, hogy Geley megzavarta a circulusait. Most már nem lehet teljesen egyedül. Az a sajátságos érzése volt, mintha titkos búvóhelyen lepték volna meg, mintha elárútták volna.

Elváltak. Hűvösödni kezdett az idő. Rozsnyai magára vette a kabátját, egy ideig még ott maradt a helyén, azután lassan szállodája felé vette az útját.

Másnap nem találkozott Geleyékkal. Nem is bánta, hogy így történt. Torkig volt ő már a nőikkel, olyan jól esett neki eddig észrevétlenül maradnia. Az egyedüllét nemhogy keservesen szállotta volna meg, hanem eddigi zajos élete után még kívánta is a magánosságot.

Harmadnap kikerülehtetlen volt a találkozás. Szembe jöttek vele egy úton s az öreg Geley már messziről, hangosan ráköszönt. Rozsnyai odacsatlakozott. Az egész délutánt együtt töltötték. Azután mindennap találkoztak a fürdés utáni sétán.

Egy délelőtt elmaradt Margit a rendes találkozó helyről. Csak Geley jött maga.

— Margit beteg. Meghűtötte magát tegnap este, mikor a hajón jöttünk. Gyalázatos szél volt!

— Nincs valami komolyabb baj?

— Az nincs. De egyelőre nem jöhet ki.

Azután együtt mentek. De Rozsnyai valami hiányosságot érzett. A Margit megszokott jókedvét, nevetését, hangját.

Másnap délelőtt már várta és kívánta a találkozást s szinte az egész napja meg volt rontva, hogy Margitot nem látta.

Rákövetkező nap végre megjelent Margit. Éppen olyan friss, olyan üde volt, mint ezelőtt. Édes, bájos, kívánatos. Rozsnyai elnézte ezt a leányt. Olyan egészen más volt ez, mint amilyeneket eddig ismert. A megismerkedésükori bizalmatlansága még amazoknak szólt. Kénytelen volt bevallani, hogy ez a leány vonzza, érdekli. Mogmámorosodott a fiatalságától, a hamvasságától, a tisztaságától.... Gyakran kapta magát azon, hogy szónélkül el tudja bámulni a Margit arcának finom vonalait, a keskeny, piros ajkát, a hófehér, illatos testét. A női bájoság, érintetlenség és egészség fogalmát kötötte a leányhoz, mert ezeket általa ismerte meg, ezt az új, romlatlan, kacagó napsugarakból összerakott világot.

Azontúl sokat voltak együtt. A leány is szívesen járt Rozsnyaival. Sokat maradtak egyedül is, mikor apróra tördelhatték a gondolataikat, az érzéseiket, amikor felmelegedhettek az egymás hangulataitól.

Ekkortájt történt, hogy a Rozsnyai apja hirtelen meglátogatta a fiát. Örült, hogy

jó színben találta. Örült az egészség változásnak. Meleg szeretettel fogta meg a fia kezét.

— Lacikám, most visszapótolod azt a sok keserűséget, amit eddig szüleidnek okoztál.

Ott maradt a fürdőben egy pár napig. Összejöttek Geleyékkal mindennap. Mielőtt elutazott volna, magához hívta a fiát.

— Vedd el ezt a leányt, Laczikám. Nem találsz szebbet, jobbat.

— Szereted ?

— Szeretem.

— Akarod, hogy szóljak ?

— Igen. Már magam is akartam, de...

— De ?

— Semmi, semmi. Csak vártam még.

A nyár végén már mint menyasszony és vőlegény mentek haza Rozsnyai és Margit. A kis menyasszony csak úgy sugárzott a boldogságtól, Rozsnyait is, mintha kicserélték volna. Megelégedett volt. Nyugodt és boldog. Szép, harmónikus napokat töltöttek együtt.

Az esküvőt decemberre tervezték.

Ugy november közepe felé kopni kezdett Rozsnyairól az a jó szín, amit a nyáron szerzett. Eltűnt az egészséges, piros színe, fakószínűvé vált az arca.

— A pesti levegő, a nagyvárosi levegő, — mondták neki.

Ő tudta, hogy nem az. Mikor később ködös, egészségtelen idők jártak, a köd ránehezedett a mellére és köhögni kezdett. Mikor Geleyéknél volt, még vissza tudta fojtani valahogy a köhögést egyelőre, de később feltartóztatlanul kitört rajta. Szárazon köhögött és sípolt a melle. Orvost hívtak. Az alaposan megvizsgálta.

— Nincs semmi komolyabb baj. Csak általános testi gyengeség. Nagy erővesztések. Fiatalkori bűnök. De nem kell félni katasztrófától, el lehet ezt az állapotot akár évtizedekig is húzni...

Rozsnyai másnap visszaküldte a jegygyűrűjét Margitnak. Egy rövid levelet mellékelte hozzá, amelyben hirtelen kitalált ürügyöt hozott fel mentségül.

Az apja, az öreg Rozsnyai, mikor megtudta a dolgot, izgatottan rohant a fiához.

— Mit tettél szerencsétlen ?

A fiú hallgatott.

— Hát már nem szereted ?

— De igen. Nagyon szeretem.

— Hát akkor miért ?

— Eppen azért, mert szeretem. Mert nagyon szeretem. Mert jobban szeretem az életnél s nem akarom, nem tudom elviselni, hogy értem elpazarolja, hozzámkösse az életét, a fiatalságát, hozzám, egy beteg emberhez, egy összeesetthez, egy sorvadásoshoz. Hogy csalódjon, hogy visszasírja a fiatalságát...

— Elélhatsz évtizedekig !

A fiú nem válaszolt. Ült egyhelyben, maga elé meresztett szemmel. Egyszerre csak elfogta valami nagy belső sírás, felugrott és görcsösen zokogott. Remegve tördelte a szavakat.

— És az utódok, apám ?... Milyenek lennének ?... Az utódok, az utódok !...

Gábor diák estveli éneke.

A homlokomon kabbala írás
Nehéz vonású, rejtett betűk...
A mindentitkú látogatót várom
És kéz a kézbe messze elmegyünk...
A titkok titkát sehol se' lelém,
És már menni kell,
Ezüst harangok
Hivogatót kongatnak felém.

A légben arany párák ködlenek
És udvart szőnek holdanyónak...
Csendes szánással szép szőke fejceskék
A híves fényben lassan meghajolnak,
Mint szikkadt kertben lankadó rózsák...
Sirókás lányok,
Öreg diákok
A gyűrött rózsát porba szórják:
Gábor diák nagy útra indul.

Márványszobor a rózsák szigetén.

Szeretném, ha a végetlen Idők
Közénk mértföldjelző bálványt emelnének,
Ha nem volnál más, csak édes-bús történet.

Néznék utánad szomjas szememmel
És szólana rólad szépet mondó ének:
Az Idő és Távolság szentté növelnének.

Lennél márvány-szent a rózsák szigetén,
Hogy tekintenék rád örök vágyban égve,
Mint hívő mozlím a Kába szent kövére.

Koós Elemér.

A versek.

Írta: Tóth Sándor.

I.

Az öreg nagymama letette az okulárt az ölében nyugvó könyvre.

— Megváltozott, nagyon megváltozott, motyogta.

S ránézett gyenge szemeivel az ágy fölé akasztott nagy képre.

A képről egy matróruhas kis fiucska nevetett a révedező öreg nagymamára.

Kezében egy fatrombita és egy lovacska volt. Ezeket a nagymamának sem kérésére, sem

parancsára nem akarta akkor letenni. Végül is a fényképész bácsi mondta: „Ugyan hagyjuk ott nála... Csakhogy jól viselje magát és ne mozogjon...”

Ekkor az öklöm ember, a 7—8 éves fiúcska ránevetett a masinára. Hogyne, hiszen olyan furcsa volt neki az a vörös bajuszú bácsi, ki izgett-mozgott és folytonosan beszélt. Majd egy fekete lepedő alá bujt és onnan kiabálta:

— Tessék figyelni, madarat fogok kiengetni.

A nagymama is integetett:

Vigyázz Palika, mert madár repül ki...

De nem repült. Valami csattant és a bácsika boldogan ezt mondta:

— Köszönöm.

A Palika persze sirt a madárért.

— Hja kérem, mondta a vörös bajuszú bácsi, az már kirepült...

És sunyin nevetett. Majd a nagymamához fordult és azt mondta:

— Ez sikerült, kérem alásan...

...Csakhogy ez nagyon rég történt. A nagymama már akkor is öreg volt. De sokkal vidámabb. Mert most nagyon szomorú. Tipeg az öreg szobában a rokokó bútorok között. Ugy összeillenek. A nyolcvanéves nagymama s a roskadó, vén bútorok.

Mikor a nagymama sóhajt, azok recsegnek egyet.

Aztán sokáig csend.

Az öreg nagymama kezébe veszi a könyvet. Egyik szemével a képre néz, míg a másikat a könyvre erőlteti és szomorúan mondja:

— Ilyen volt akkor is és ilyen most, ez is fénykép. Ez a könyv. A lelkének fényképe. Az ő könyve.

• Elegáns, puha kötésű finom könyv. Felül rá van írva lila tintával:

— Az én jó nagyanyámnak.

De belül, ó jaj belül, ami nyomtatva kacérkodik a szemmel, azt nem érti meg, az esik különösen rosszul az öreg nagymamának.

A huszonkétéves unoka, kit tizenöt évvel ezelőtt meglehetett ríkatni egy játék eldugásával, oly érthetetlen dolgokat ír ebben a könyvben.

Ez az első könyve. Most adta ki. Tele van versekkel. Nagy, éheshangú poéta verseivel.

És csodálatos, hogy az emberek ámúlva üdvözölték az ő unokájának a könyvét. Az egyik ötkrajcáros pesti lap azt írta, hogy zseni. És ő mégsem érti.

Szinte haragudni kezd a jó öreg asszony. Minek küldte el neki ezt a könyvet? Minek? hisz úgy sem érti.

Csendesen leteszi a könyvet.

Rá a pápaszemét. Olyan bántó: az ifjú-

ságot, az életet hirdető könyv és a pápaszem. Ugy nem találnak össze.

Az óra a kasztenen halkán üti az ötöt. Mintha megremegne a levegő. Mintha árnyak suhannának el a fal mellett. A virágos ablakok mögött bedugta hivatlanul fejét az est.

Az öreg nagymama átmegy a másik szobába. Mindjárt megissza tejes kávéját, aztán még tipeg ide-oda, kimegy egy kissé a tavaszba, az udvarra, aztán lefekszik. Elfújja a kis márvány asztalon bóbiskoló lámpát és csönd lesz. A másik szobában egy fatrombitát és lovacskát őrző fiúcska — a nagy aranyrámás képről — belenevet a sötétségbe...

II.

Reggel levelet hozott a posta.

Pali írása.

Jön, azt írja a levélben. Jön megnézni a nagymamát, kit rég nem látott...

Az öreg nagyon boldognak érezte magát. Gyorsabb lett, mintha ez a pár soros levél elűzte volna tagjaiból az öregséget. A cselédeket folyton nógatta: siessetek. Majd átüzent a szomszédba, hogy jó Pali. Hívják át Annuskát is, Pali gyermekkori barátnőjét. Legyenek itt mind a hárman. Ugy, mint régen...

Délután érkezett meg az unoka. Szinte egy napig utazott, hogy eljöhessen...

A nagymama fáradt szemei könnyekkel voltak tele, midőn megölelte...

— Sáppadt vagy, — mondta félénk aggodalommal.

— A városi levegő — mondta mosolyogva Pali s félszemmekkel keresett valakit.

Az ott állt a háta mögött. Fehér, tavaszi ruhában. Dereka kék szalaggal volt átkötve. Piros volt, mint a tűz, midőn kezét nyújtott a fiúnak. És reszketett a keze...

...Este felé, mikor a nap lecsókolta bucsú-sugaraival a földet, kiültek a virágos verendára.

A nagymama elővette a könyvet. Hizelegve fordult az unokájához:

— Ugyan magyarázd meg nekem, amit írsz, én nem értem. Mikor én voltam fiatal, másképen írtak. Rólam is, a szememről, meg a hajamról. De ahogy te írsz, az olyan... magyarázd meg nekem...

A fiú kinyitotta a könyvet. Forgatott egy pár lapot. Megkérdezte:

— Ezt?

— Akármelyiket.

Pali átnyújtotta a könyvet a leánynak. Az átfutotta és elsápadt. Csak a szemei égtek tűzben.

— Olvassa fel Annuska...

• A leány olvasni kezdte. Bongott, csengett

a vers... olyan különös zene volt. A hallgató lelkét felkavarta, mint egy örvény s szédítően vágta a hullámokba. A vége hirtelen jött. Mintha ketté végták volna. — Zene, melyet félbeszakítanak, hogy a hallgató folytassa.

A poéta megrészvedve nézett a leányra. Az lesütötte bársonyos szemeit, csak a keble hullámzott...

A nagymama feltette a szemüvegét.

— Adjátok csak ide... Hadd lássam én is. Mintha most már...

S a lámpa sárga fénye mellett kutatóan nézett törött szemeivel az apró fekete betűkbe....

Öreg szoba.

Divatjamúlt, sok antik bútorokra
sápadt fényt hint a beszűrődő alkony —
a plüss redőket fény-fátyolba vonja —

A szőnyegekre árnyakat terít le
s megesillan itt-ott bútorok aranyján
elhalványuló, rött, beteges színe...

Egy zongora amott hallgatva áll csak;
sok régi nóta összehányva rajta,
miket bizony nagyon rég zongoráztak. —

Arany keretbe foglalt régi képek:
szép asszonyok divatjamúlt ruhákban,
kik nagyon régen csókosan szerettek, —

Akiknek régen száz szép bókot mondtak.
... Egy őszhajú asszony öreg kezével
egy régen írott naplóban lapozgat.

Szilgethy Ferencz.

Régi egyházi énekeink hatása Ráday Pál költészetében.

Írta: Sarkadi Nagy János.

Egy másik, szintén a középkori költészet-től örökölt motívum, amikor Jézust vőlegényhez hasonlítják. Ráday ezt a hasonlatot két helyt is alkalmazza. Így az említett ének tizedik strófájában, amidőn így szól: „Te vagy a legszebb vőlegény, Tisztább, mint a tiszta napfény“. Ugyanezt a hasonlatot találjuk „Az halálra való készülgetésről“ című költeménye tizedik szakaszában: „Óh Jézus! lelkem vőlegénye, Élet-halál közt reménye“. Igen, ez a gondolat már a középkori himnuszokban is előfordul, illetve megvan már a középkori ember vallásos tudatában. (Hisz azok az ájtatos apácák mind a „Krisztus jegyösei“.) Így pl. megtaláljuk a „Conditor Alme Siderum“ harmadik strófájában⁴ „Miként vőlegény teremből, ki-

jövént nagy tisztességes Szíznek rekesztett méhéből“.

Egyik leggyakrabban használt jelzője a Jézus nevének: hogy ő a hívő ember szeretője. Így Ráday is ezt mondja: „Így szeretőnket szeressük és szeretettel fizessük“. Ehhez hasonlót találunk a „Szent Bernát himnusza a felfeszített Krisztushoz,“⁵ című vers-ciklus hatodik himnuszának 239. sorában: „Én szeretőm, hozzám, hozzám hajolj, Megvigasztalj és nekem szólj“. A 246. sorban: „Hogy szeressem szeretőmet, Hogy fizessem szolgálatját“. — Teljesen a középkori himnuszok hatását mutatja a tizenegyedik szakasz: „Éltess minket asszú fákat, Tüzed ne eméssze jónkat. Áron virágzó veszzeje, Virágod lelkünk szentelje“.

Végül az egész huszonegyedik versszak gondolata teljesen egyezik a Szt.-Bernát negyedik himnuszának utolsó szakaszával: „Legyek én szerelmes fiad, Vigasztalást leljek nálad, Én szívem magadat néki ajánljod, Kész légy engedni“. Ez áll Rádaynál. Míg Szt.-Bernát himnuszában ezt találjuk: „Nálad legyön [szívem] ott nyugogýék, És te hozzád igyeköjék. Tégöd szívem akar tudni, Ne akarjad magad túle elvonni“.

De a gondolatok egyezésén kívül nyelvi bizonyítékok is támogatják azt a feltevést, hogy itt valami középkorból eredő himnusz átdolgozásával állunk szemközt, vagy legalább is egy olyan költeménnyel, amelyre erős hatással volt valami rokontárgyú középkori himnusz. Így a tizenegyedik strófában ezt találjuk: „Éltess minket asszú fákat“. „Tüzed ne eméssze jónkat“. Az itt előforduló „asszú“ és „jónkat“ szavak főként a középkorban voltak használatosak, de már Ráday idejében, legalább a Nyelvtörténeti Szótár adatai szerint nem voltak divatban. Szt.-Bernát második⁶ himnusza 64. sorában például ezt olvassuk: „Szoméhozott asszú számval, Iszom szent vérödet kívánságval“.

A másik szó a „jónk“, amely a régi „jónk, joh, inh, ih, eh“ szavak késői maradványa,⁷ mely főként a kódexek korában volt használatos. Ezt találjuk pl. Szt.-Bernát negyedik himnusza 91. sorában: „Idvöz légy Úrnak édös szíve, Én johomnak jó öröme“. Lentebb a 109. sorban „Johomnak akaratját lássad“.

Ha tekintetbe vesszük azokat az egyezéseket, amelyek Szt.-Bernát himnuszainak és Ráday énekeinek gondolatai, sőt többé-kevésbé nyelve között is feltalálhatók; továbbá, hogy két énekénél egyenesen maga a költő utal

⁵ R. M. K. T. I. 19.

⁶ R. M. K. T. I. 14.

⁷ R. M. K. T. I. 264, 265, 269, 301, 373.

⁴ R. M. K. T. I. kötet 177.

a Szt.-Bernát himnuszaira, mint forrásokra, azt hiszem, hogy minden valószínűség szerint feltehetjük, hogy Ráday ismerte a Szt.-Bernát-féle latin himnuszokat, de ismerte fordításait is és Jézusról szóló énekeit ezek hatása alatt írta. Támogatja ezt az a körülmény is, hogy az említett himnuszok a katolikus ének-költés legszebb termékei közé tartoznak; ahonnan aztán hamar átkerültek a XVI. és XVII. század énekeskönyveibe és innen ismerhette őket Ráday. Annyi bizonyos, hogy talán a legszebbek és legbensőségesebbek épp a Jézust magasztaló énekei.

Egy másik csoportba tartoznak R. azon énekei, amelyek a Szent Lélek Istent magasztalják. Ezekben is megtaláljuk előzőinek hatását, bár itt már nem lehet oly biztos határt vonni az egyes énekek keletkezési ideje és felfogása között, mint pl. a Jézusról szóló énekek-nél lehetséges. És valóban, ha kissé profánnak látszik is a gondolat, azt találjuk, hogy a Szent Háromság másik két személye az Atya és Fiú istenség különböző időben különböző tiszteletnek örvendett. A keresztyén középkorban ugyanis a Jézus és Mária tisztelete szinte háttérbe szorította az Atyát. Csak nézzük például az e korból való vallásos énekeinket, azonnal észre vesszük, hogy ezek között a legszebbek és leggyakoribbak a Jézust és Máriát magasztalók, míg az Atyát a középkori ember mintegy őrajtuk keresztül látta. Ezzel szemben a protestáns korban az erős Jehova Isten képzele lép előtérbe. — Már a Szent Lélek tisztelete ilyen változáson nem ment keresztül. Az ő lényege többé-kevésbé homályos volt a középkori ember előtt is, de azért tisztelte, mint az istenség harmadik személyét.

Azok a motivumok, amelyek az ily tárgyú énekekben előfordulnak a közép- és protestáns korban, megtalálhatók a Ráday költészetében is. Itt csupán egy párat emelek ki, amelyek magukban is jól mutatják Ráday viszonyát előzőihez. Ilyen gondolat pld., amikor az énekek a Szent Lelket a hívő vendégének nevezik. Ráday „A Szent Lélek Istennek Dícséretiről” című éneke harmadik strófájában így szól: „Az honnan gerjed szívünk vígsága, mert nálunk lelked vendégül marasztod”. Ez a gondolat fellelhető a középkor himnuszaiban is. Így az „Igen Szép Imádság Szent Léleknek” című himnusz 24 sorában⁸: „Oh én lelkemnek kegyes vendége”. De megtaláljuk ezt a protestáns kor énekeiben is, pl. a „Pinkesd Innepire” című ének⁹ 8. sorában: „Jövel mi lelkünknek édes vendége”. Sőt megtaláljuk Balassinál is az „Ad

Spiritum Sanctum Pro Felici Coniugio” költeménye 4. strófájában ily alakban: „Könyörgök te néked, hogy szentelj meg engem, Tulajdon templomod, hogy lehessen lelkem, Szeplő nélkül tiszta légyen én életem, Lakozzál te bennem”.

A Szent Lélekről szóló énekekben továbbá gyakran előfordul még, hogy elemlegetik a Szent Lélek ajándékát. Ez a legtöbb ily tárgyú énekekben előfordul, következésképpen megtaláljuk Rádaynál is. Említett éneke negyedik szakaszában ez áll: „Hét ajándékkal szépen harmatozol”. Ez a gondolat megtalálható a középkorból származó „Veni Creator Spiritus”¹⁰ című himnusz harmadik szakaszában ekként: „Te neveztetel hétképen való ajándéknak”. Hasonlóképp a már említett „Igen Szép Imádság Szent Léleknek” című ének¹¹ 17. sora ezt mondja: „Oh Atyaistennek nemes ajándéka”. Ez a gondolat csillan fel a protestáns énekekben is. Például a „Pinkesd Innepire” kezdetű¹² vers első szakaszában ezt mondja: „Adjad minden híveidnek te szent ajándékat”. Tehát ezekben vagy maga a Szent Lélek szerepel mint Isten ajándéka, vagy pedig a Szent Lélek ajándékát kéri. Ráday is kéri a Szent Lélek segítségét, hogy küzdhessen a világ csábításai ellen. „Adván lelkünknek felvont kézivet, A sátán ellen velünk táborozol”. Ezt a gondolatot megtaláljuk a most említett protestáns kori cantióban, melynek 35. sora így énekel: „Adjad, hogy mi meggyőzhessök ördögnek csalárdságát”. Ismét egy másik gondolat, amely beletartozik a Szent Lélek hatalmának magasztalásába, az, hogy ő az emberek vígasztalója. Ráday éneke mindjárt így kezdődik: „Oh örök Isten áldott Szent Lélek, Minden bús szívnek fő vígasztalója, Oh gyenge hitnek kegyes táplálója”. A már többször említett (Veni Creator stb.) középkori himnusz 44. sora is ezt a gondolatot fejezi ki: „Te vagy én lelkemnek vígasztalója”. Hasonló eszme csendül meg a fönt idézett protestáns kori énekekben is: „Jövel Szent Lélek Úr Isten, lelkünk vígassága”. Lennebb: „Jövel nyomorúltaknak nemes vígasztalója”. De ugyanennek, bár sokkal költőibb kifejezése jelenik meg Balassi idézett költeményében: „Félelmes szíveket bátorsággal áldasz, Siralmost vígasztalsz”.

Már ezekből az egybevetésekből is, amelyeknek számát még lehetne szaporítani, láthatjuk, hogy Ráday új gondolatot itt se vitt bele az egyházi énekköltésbe, hanem csak mintegy összegyűjtötte az addig ismert motivumokat és ezek segítségével fejezte ki magát. Ha

⁸ R. M. K. T. I-56 kötet 217.

⁹ R. M. K. T. II. kötet 67.

¹⁰ R. M. K. T. I. 143.

¹¹ R. M. K. T. I. 217.

¹² R. M. K. T. I. II-k kötet 67.

azonban új gondolattal nem gyarapította is prot. énekköltészetünket, annyi érdeme mégis marad, hogy pusztá utánzó itt se lett, hanem az általános vallási fogalmakat költői ihletében megfordítva önálló elrendezésben verselte meg.

Vannak még a Ráday énekei között nagy számmal olyanok, amelyek az emberiség bűnösségén és büntetésre méltó voltán keseregnek. Ez a gondolat ugyan belevegyül majdnem minden vallásos költeményébe, vannak azonban nagy számmal olyanok is, amelyek egyenesen ezzel foglalkoznak. Ráday énekei között ez a tárgya a következő énekeknek: „A bűnbocsánatért való töredelmességről“. „A keresztviseletről és a békességes türestről“. Ezek az énekeken főként a XVI. századbeli bűnbánó énekek hatása érzik. Ismeretes dolog, hogy annak a kornak vallásos költeményei között a legbensőségesebbek és legmegrázóbbak épp az e tárgyú énekek voltak. És ezt elsősorban maga a kor magyarázza. A protestantizmus ugyanis, amely az erkölcsi felelősség érzetén át az egyéni s tágabb körben a nemzeti büntudat eszméjét rendkívüli mértékben kifejtette, először kezdé hangsúlyozni, hogy mind annak a bajnak, amely a kor embereit sújtja, saját maguk az az okai és ezért sürgeti a bűnbánatot. Emellett a szerencsétlen politikai állapotok is táplálták megérlelt-tették e kor embereiben ezt a gondolatot, ami aztán kifejezést nyer e kor költészetében is. Sőt nemcsak akkor, hanem századok múltán, mint hagyományos érzés a későbbi korok poézisén át, közelebbről a Ráday énekein is. Közvetlen forrásra nála ugyan itt se utalhatunk, hanem csak általánosságban kereshetjük a hatás nyomait.

Szerenád Ráskay Leának.

Elhangzott régen az esti harang.
Elaludt a mécs . . . Nagy csönd lett, nyugodt.
Szomorú árnyal szált le az éjjel,
Az öreg Dunán pár hab suttozott.

Aludni tértek a bús-apácák. . .
Elcsittult minden, kihalt a sziget,
Az öreg hársak bókoló lombját
Gyöngye szél ritkán legyintgeti meg.

Főnt a klastromban egy kicsiny szobán
Finom fátylat sző a hold világa . . .
Fehér ágyában álmatlan piheg
A legifjabbik Dömés apáca.

Friss hamvú mellén hús vágy remeg át,
S hogy lásson: lassan lehunyja szemét
És lát szent csodát: . . . gyönyörű kertben
Szép regős dallal várja kegyesét. . .

Lát szent csodákat: esőkot, ölelést. . .
Piros arcú lányt, — mint nyillott rózsza —
Szép, deli ifjut . . . Bús a valóság:
Ki tehet róla . . . ki tehet róla . . . !?

Kóbor hegedős sírongó lantján
Künn a szép éjben hangzott egy nóta:

. . . Szálló szellő szomorúan
Szerelemről suttogat,
Futó felhőn messze hordja
Az én könnyes, bús bánatomat . . .

Fehér rózsza, fehér leány
Hull a könnyem utánad.
Seregestől veri sátrát
Fölöttem a keserű bánat.

Ágyam: a föld. Párnám: a kő.
Betakaróm: a bánat,
Szép reggelen, ha ébredek
Velem kél föl mindig a bánat. . .

Jöttem hozzád volt kegyesem,
Szánd meg híved, sírj vele.
Dobj egy rózsát, ejts egy könnyet,
. . . Ez az álmunk, nászunk éjjele.

Sohsem látlak, sohsem látol . . .
Szegény párák mi ketten,
Elbújdosom . . . halni megyek:
Mondj egy meleg imát érettem.

Elhalt a nóta . . . Messzire hordta
A szomorú dalt halk szellő széjjel. . .
Szegény, szomorú Ráskay Lea
Soká-soká sírt akkor az éjjel.

Kerekes György.

A két Berki.

Mint az emberi elmének a holt anyagon aratott gyönyörű diadalát, s ha valaki származásával, vagyonával kérkedni merészelt, az efajta hiábavaló fecsegések élő és hatalmas cáfolatát szokták emlegetni azt a fényes karriért, melyet Berki Lőrinc megtett az ujfalusi béresháztól egy Andrassy-uti háromemeletes palotáig ötvennégy és fél esztendő alatt. Az orvostudomány bentetesei, akik ezenkívül egy kis szemmértékkel is birtak ilyesmi dolgok becslésére, azt mondják, hogy bármily magasan áll is, nem lehet mondani: na, kivan elégítve. Azt a nagyfontosságú lépést, mellyel ő vitte előbbre az orvosi tudományt s

amely lépésnek milliók köszönhetik életüket, nem is lehet kincsekkel megtízteni, jutalmául — bár ez is roppant relatív dolog — legfeljebb a hirnév tekinthető, melyet az által nem csak a jelenben hazánk, de a művelt világ tudósai előtt s nemcsak a jelenben, hanem örökidőkre szerzett.

És kérem, ennek a világhírű tudósnak a testvérbátyja egyszerű parasztember Ujfaluban.

Valamikor sokat beszéltek róla. Akkortájban, mikor Berki Lőrinc dicsőségének tetőpontján állott. Mikor már másképp nem köthettek bele, nem szólhatták le, hát akkor kisütötték róla, hogy gögös ember. Hogy kiemelkedett az alacsony sorsból és azokkal, akiket otthagyt, többé nem törődik. Hiába: a parasztgög. Az alaptermészetet nem mossa le semmiféle tudomány. Minden szellemi arisztokráciában megvan ez a kiállhatatlan vonás. Hát már nem tudott a bátyjával valamit csinálni? Ahogy beszélnek, egy krajcárral soha meg nem segítette volna. . . .

Pedig ha ismerték volna azt az öreg, gögös parasztot, dehogy mondták volna ilyeneket. Dehogy nem akarta segíteni Berki Lőrinc, nagyon is akarta. Csakhogy nem kellett ám a segítség Berki Pálnak. Pedig olyan szívesen kínálta az öccse:

— Mikor én úgy indultam el a magam útján semmi nélkül, az apám ostorával felszántott hát-tal, mert nem akartam paraszt ember maradni, hát te segítettél meg, mert volt pénzed. Most nekem van több és lehet, ha te akkor nem adsz, most nem volna. Kötelességem ez nékem, satöbbi, satöbbi . . .

És ekkor az öreg azt mondta erre nagy keményen:

— Nem kell nekem a te segítséged Lőrinc öcsém. Igaz hogy szegényesen, mégis csak meg-élek valahogyan. Az a két forint meg jó, ha adósság marad. Azért, hogy te zsidónadrágban jársz, én meg parasztruhában, tartom magamat annyira, mint téged.

Azt lehetne gondolni ebből a beszédből, hogy nem valami jó viszony volt a két testvér között. Pedig ezt nem mondhatjuk. Ha az öreg Pál felvetődött Pestre, mindig fölkereste Lőrincet s az is le-lerándult Ujfaluba a bátyjához.

Most is mikor már nagyon megundorodott a fővárostól és a fővárosi emberektől, összehajolt és elment Ujfaluba. A bátyja már várta:

— Hozott az Isten öcsém. Gondoltam, hogy eljössz.

— Ugyan miről, Pál?

— Olvastam az ujságban, hogy valami medáliát, vagy mit kaptál Jóskától, hát lejössz eldicsekedni vele.

— Különösöket gondolsz rólam Pali bátyám.

— Ösmerlek Lőrinc öcsém.

— Rosszúl ismeresz Pali bátyám.

— Magad nem ösmered magadat Lőrinc öcsém. De azért csak ülj le, ne vidd el az ál-munkat.

— Hiába ültetsz le, csak nem disputálok belém a magad igazát.

— Kár pedig. Mert jobb elhinni a tükörnek, amit mutat, mint kinevetni, osztán ha azt mutatja, hogy az orrod kormos, hát ne a tükröt hajtsd el, hanem a kormot töröld le.

— Nincs a képemen mit törölni.

— Jó, jó; hát csak szép volt az ünnepélyes aktus ugyebár? Melyik miniszter tette a gomblyu-kadba?

— Azért jöttem, hogy kipihenjem magam, jaj, dehogy is beszélék róla! . . .

— Én azt is elhiszem. Hiába csak nagy ember vagy. Híres tudós vagy és ezt az egész világ elismeri. Én is. Most osztán különb ember-nek tartod magad nálunk?

— Biztosítlak róla, hogy egy percig se feledtem el: hogy honnét emelkedtem fel.

— Honnét, honnét! . . . nem az a bibi, de hová?!

Lőrinc erre fölegyenesedett; fölemelte a fejét büszkén:

— Igen azt se felejttem el. És büszke is vagyok, büszke is leszek rá mindig, hogy idáig jutottam a porból a magam erején, hogy különb ember birtam lenni az apámnál, meg nálad.

Pál olyan édesden nevette ezt a beszédet:

— Mír, Lőrinc, mír? Mert egy csomó könyvet írtál, mert gazdag vagy, úri ruhába jársz és medáliád van. Azért még nem vagy különb ember, mint az apád. Meg én! — még azt is hozzátette.

Lőrincből kitört a sértett önérzet.

— De igenis az vagyok. Mert az én életem nem telt hiába, mint a tiétek. Mert . . .

— A miénk hiába telt?

— Mit csináltatok, mondd, mit csináltatok, te is, az apám is? Éltetek egyik napról a másikra,

dolgozatosok, de csak a mának: Hogy legyen mit enni. Az én munkám, az én művem fenntartja a nevemet örök időre. Én halhatatlanságot teremtettem magamnak.

— A nevednek. Mit érsz vele, Lőrinc, ha te meghalsz?

— És apánk nem halt meg? Te talán nem halsz meg? És ha meghalsz, meghal veled a neved is, mint apánknak? Vagy talán te nem fogsz meghalni?

Azt mondta erre az öreg Pál egyszerűen:

— Nem.

Az udvarról szekérszörgés hallatszott a szobába. Az öreg szeme megvillant. Azt dörögte:

— Hazajött a fiam.

Bejött a fiú. Kezet csókolt az apjának, meg a bátyjának.

Az apja a vállára tette a kezét és így nézett az öccsére.

Lőrinc hallgatott és lesütötte a szemét.

Kinyílt az ajtó. Egy fiatal asszony vezetett be rajta egy kis ötéves fiút. Nagy kedveskedve biztatta, mert a gyerek vonakodott az idegen láttára:

— Dellellő lelkem icecapá . . . Hazajött apád.

Az öreg Pál édes gyönyörűséggel nézte az egészséges kis kölyköt. Megszólalt és a hangjában volt valami dicsekvő hengegő:

— A kis unokám. Még nem is láttad, ugy-e. Jóska, mint az apja.

Büszke örömmel nézett a családjára, Lőrincre diadalmasan. De az már nem látta. Lerogyott az ásztal mellé, ráborult és néha-néha meg-megrándult a válla.

Hatvanöt éves volt és agglegény.

Karácsony Sándor.

Jégvilág vándora.

Egyszer csak . . . elillan minden fény és meleg,
Lelkem: mint az éjbe dobott fehér árnyék,
Magam: mintha fagyos jégvilágban járnék, —
Oly egyedül megyek.

S hiába futok majd didergőn, loholva,
Találni egy csöpp fényt, egy falat meleget, —
Én, boldog fényszívek fagyos éjbe vetett
Sápadt, bolygó holdja.

Mint a hold, futok majd, cél nélkül, hiában
S boldog leszek, ha csak úgy távolról kapok
Egy-két szót, fénysugárt, mint dobott falatot,
Koldus árvaságban.

Leszek, miként a hold, kihalt, kihült világ,
Fagyos éjek sápadt, kísértetes lángja,
Ki mindentül távol és senkise látja,
S nem hallják, ha kiált.

Hold, ki érzi: el kell múltnia ez éjjel.
S panasztalan várja sivár, néma végét;
Mint aki leszámolt, aki már megbékélt
Az örök békével.

Esti szomorúság.

Ma reggel is még őt hallgattam itt . . .
Úgy éreztem közte s szívem között
A szeretet, mint bűvös ezüst pók
Finom, zengő húrokat vont, — kötött —
Az öröm húrjait.

S a távol, — most, a mindent elnyelő,
Letépte mind a rezgő szálakat.
Letépte — és finom horguk nyomában,
Mely lágy-remegve szívemhez tapadt:
Vérharmat tört elő.

S most rajtam bánat és homály tapos.
Szívem, mint egy beteg harangvirág,
Mint esti könnyek bús harmatja reszket,
A kelyhén sírnak tört melódiák —
És vértől harmatos.

Darvas János.

Éhes emberek.

Egy szép tavasszal egyszerre csak megmozdult a föld. Ami ugyan falun csodálatos eset, de néha ott is történik valami. Ez is nagy esemény volt. A gróf eladja a földjét. Nem kell megijedni, nem az egészet, mindössze valami tíz holdnyit, ami egészen külön volt a többi birtokától és úgy se lehetett semmi hasznát se venni. Szép fás, füves hely volt, valaha talán kastélynak vagy nyaralófélnének szánódott, — de, hogy a gróf felszármozott a fővárosba, nem lett a dologból semmi és most eladják, mert . . . mert el kell adni. Senki sem tudná megmagyarázni miért, egyszerre a grófnak eszébe jutott, hogy el kell adni, pedig az egész a föld új vágya volt, amely már megunt a hosszas, közömbös pihenést és új zsarnokra, új imádóra vágyott, aki felélje a benne rejlő összes értéket, és munkálja, és imádja, és csak neki és benne éljen.

Az ilyen dolog persze nem maradhat el nagy láрма nélkül a faluban. Háromfelől is neki rohantak a földre éhes emberek. Az uraság: Kassay, aki a gróf után következő nagy birtokos volt a faluban, aztán egy szomszéd faluból való

gazdag zsidó és a falu négy leggazdagabb parasztja. Az uraság próbálta először megvenni, persze jó vásárt akart csapni és keveset ígért érte, amint első ajánlkozóhoz illik, hanem a gróf szép udvariasan megírta neki, hogy már intézkedett, hogy a birtok árverésen adódjék el. Eztán következett a zsidó, de ennek se volt több szerencséje. A gróf valami különös, arisztokrata makacssággal ragaszkodott a rigolyájához és nem lehetett lebeszélni, hogy ne árvéreztesse, ne juttassa dobra az ősei birtokát.

A parasztok pedig hamar megtudták, hogy most földhöz lehet jutni, hanem először nem tudtak csinálni semmit. Földet venni nehéz, mert súlyos pénzek kellenek hozzá. Hanem egyszer a legelevenebb eszűnek közülök, egy nagy gazdának, Fórjannak eszébe jutott, hogy kölcsönpénzből is lehet földet venni és a bankok könnyen adnak, ez majd letörlesztődik és nem muszáj azt a kis földet egy embernek megvenni, négyen vannak úgyis szomszédai, összeállnának négyen és ők akár kétszeres árat is adhatnak érte és, és adnak, ha másképp nem lehet. Szólt is mindjárt a föld-szomszédjának, Szalóczinak, következőképpen, óvatosan:

— Hallotta-e komám uram, hogy a gróf eladja a Kerekisztában a földjét, a miénk mellett?

-- Hallottam.

— Tudja ki veszi meg?

— Tán Kassay, tán a Bárány zsidó, onnan...

— Nem volna az jó nekünk is? Mi?

— Jónak jó, de hogy vesszük mi meg?

— Pénzért. De legalább kikerekíthetnénk a miénket. Mert most olyan összevissza van ott a megye, hogy magunk se ismerjük ki magunkat belőle. A pénz meg? Azt ad a bank nekünk, amennyi kell. Gondolja kend, hogy jó volna?

— Az igaz, aztán éppen az én földembe búvik legjobban bele...

Szóval megegyeztek, hogy meg veszik a földet négyen: Fórján, Szalóczi, Rác és Bojtor. A szomszédság, mert nekik ér legtöbbet és mert a föld uraságé. Ez, azért, mert úré a föld. Valami, valami kegyetlen gyűlölet lobbant fel bennük mindig, ha arról volt szó, hogy ez meg ez a föld az úré és nem az övék. És akkor, mikor hallották, hogy Kassay kéz alatt egyre ígéret füt-fát a földért, pár napig alig lehetett szavukat venni. Az pedig, hogy a gróf nem enged, úgy

magyarázták: nem engedi magát megcsalatni, valami mámoros öröme gerjesztette őket. És ekkor szerették a gróft, úr és arisztokrata voltának, ellenére annak, hogy soha sem látták. Kassayt pedig ki tudták volna vasvillával kergetni a faluból.

Hanem ez még a kisebb baj volt. Mikor a nagy pénzeket összeszedgették titokban és elrejtették pihenni addig, míg az árverés napja felvirrad és megegyeztek, hogy titokban csinálják az egészet és hogy csak Fórján fog árverelni, hogy úgy lássék és kedvesebb legyen az uraknak, hogy egy ember kezében marad a föld, majdnem összevesztek azon, hogy kinek mennyi jut a földből. Pénze mindegyiknek fölösen volt és mind többet akart magának megtartani, mint igaz osztály szerint jutott volna.

És közben míg osztzkodtak, kijártak a földre és lázas, égő szemmel méregették, hogy mekkora darab lesz egyiké-egyiké. Sokszor úgy volt, hogy otthagyják és nem lesz az egész vétehből semmi, de aztán újra meg újra összehozta őket a földéhség és az a vágy, hogy az urak kezéről elüssék a birtokot. Sokszor volt úgy, hogy összevesztek egészen és szétmentek, egy-két nap nem is szóltak egymáshoz és harmadnap újra a régi jó barátok voltak és újra méregették a földet fellobogó, megújuló szenvedelemmel. S nagysokára aztán megegyeztek, kipeccézték a földet és már most csendben vártak, mint a hálója sarkába húzódó pók.

Az idő egyformán eltelik, akár lázas izgalommal számláljuk az órákat, akár elfásult nyugalommal hagyjuk tovarohanni a napokat. És az árverés napja is épen úgy eljött, mint akármely más nap. Pedig az úgy illett volna, hogy valami különös legyen a levegőben, valami párázsló titkos tűz a szemekben és valami, valami, ami megmagyarázhatatlan és kifejezhetetlen. Valami roppanást, valami megrendülést várt mindenki és nem történt semmi.

Kilenc óra tájra összegyülekezett a föld szélén a paraszti nép és hamarosan megjöttek kocsijai-kon az urak. A gróf maga a tisztjével, aztán Kassay, a Bárány zsidó és még egy páran, akik nem számítottak és csak éppen az hozta ide őket, hogy egy gróffal beszélhetnek. Jött az árverési biztos, a kikiáltó, szóval minden mellékes hivatalos személy is.

A gróf és az urak persze nem vették semmibe a paraszti urakat, azt hitték, most is úgy elbánhatnak velük, mint máskor. Azt hitték, hogy ott, ahol ők beszélnek, paraszt ki se meri nyitni a száját. Azt hitték, hogy nem bírják velök a versenyt, mikor pénzről van szó. Vidáman beszélgettek a gróffal és Kassay már előre diadalmasan húzgálta a bajuszát. A Bárány egészen eltörpült a zsenri társaságban, noha neki volt leg több pénze. Körül pedig ott álltak sűrű tömegben a parasztok.

A hangulat most már percről-percre súlyosodott. A szemekben valami láng kezdett lobogni és a mozdulatlan nyári levegőben, mint mikor vihar van kitörőben, ott érzett valami nagy rettenetes harcnak a sejtelve. Aztán mikor az elengedhetetlen hivatalos formákat lemorzsolták, megkezdődött a birkózás életre, hálálra. A kikiáltó felállt egy székre, szétnézett és szólt:

— Nyolcezer korona!

Kassay odaszólt: Nekem megér ötszázzal többet!

Csend volt, ezt nem várták a parasztok. Ők óvatosan, lassan akartak haladni és egy percre Fórján is megzavarodott. A gróf elismerőleg tekintett Kassayra. A parasztság pedig felmordult. Mind Fórjánt nézték. Az pedig odakiáltott:

— Kétszázzal többet nekem!

A kikiáltó megállapította: Nyolcezerhatszáz!

A zsidó esetlenül közbevágott: Kilencezer...

Újra vártak. Most az egész tömeg, megbotránkozott, hogy hogyan mer szólni a zsidó. Az aztán nem is szólt többet. Fórján pedig időközben összeszedte magát és most már hetykén, hányavetin mondogatta a számokat.

— Kilencezerkétszáz! — mondta.

— Kilencezerötszáz! — szólt kisidő múlva Kassay.

A gróf meg a tisztje egymásra néztek. Mostmár a gróf is és mindenki megtudta, hogy elkecsereedett, a kétségbeesésig menő harcot készítettek elő, de már megvolt és nem lehetett visszavonni.

— Kilencezerhatszáz! — mondja Fórján.

— Tíz! — sietett kivágni Kassay.

Aztán mentek így tovább. Fel, fel magasabbra, magasabbra. Utoljára már csak húsz koronákat ígértek egymásra, de Fórján mindig felül maradt, mindig az övé volt az utolsó szó. Az arcukra, a szemükbe pedig kiültek az izgalom

vérvörös rózsái. A tömeg pedig visszafojtott lélegzettel leste, ki marad a győztes.

Szinte megváltás volt, mikor a kikiáltó hatalmas, öblös hangon kihirdette: A földet megveszi Fórján Márton gazduram tizenegyezerkilencszáz koronáért.

A gróf odament és kezefogott vele, az urak pedig gyűlölettől sápadtan tönkrevérve álltak arrébb egycsomóba húzódva, a kocsijaik közelében. A nép pedig diadalmas kiáltással tolokodott Fórján közelébe, aki nyugodt és közömbös arccal dobálta le a nagy bankókat a hivatalos asztalra a gróf tisztje elé. A gróf szólt volna, de az iménti lázas levegő még mindig fojtogatta a torkát, ránehézkedett a mellére, köszönt és ment a kocsijára. Aztán a tömeg is oszladozni kezdett és csak Fórján meg a három társa maradt ott osztozkodni.

Aztán ők is elindultak hazafelé. A nap pedig csak úgy sütött, mint máskor, csak a gróf volt tíz hold földje lélekzett egy nagyot, mint az az ember, aki valami nagy sorsforduláson esett keresztül.

Molnár Ernő.

J fa.

Madár vagyok. Zöldszárnyú nagy madár.
Repülni vágyom, mint a madarak.
Repülni, jaj, repülni akarok,
Felhők között, a fényes ég alatt.

Keringeni, repülni akarok, —
S a szárnyam álmatag már megremeg,
A derekamban büszke vágy feszül...
De ide szögeznek a gyökerek.

Jaj, ide láncolnak a gyökerek...
Repülni új, nemjárt ösvényeken,
Itt hagyni ezt a vak, sugártalan,
Rab erdőt búsan, büszkén, féktelen.

Kívánom a magasság lázait,
S már szinte látom, lelkem fenn repül.
... Bilincsbe vernek ám a gyökerek.
Ülök rabként, álmodva, tétlenül.

Csak rángatózom, álmodom vadul,
Mint egy szilaj, bilincsbe vert bolond.
Vergődöm zúgva... Átkos gyökerek!...
Jajongva zúg nagy, tört szárnyam: a lomb.

Komlós Aladár.

Ibsen.

Irta: **Gulyás Imre.**

(Folytatás és vége.)

Az igazi egyéniség akadálytalan kialakulását, továbbá meggátolja még a nőknél a — házasság — a mai megszokásosabb alakjában. Ezt a nagy tételt a „Nóra“ és „A tenger asszonya“ veti föl és tisztázza. A nőnek is tiszta, önálló egyénisége kell, hogy alakuljon. Amint azonban ezt „Nóra“ban látjuk, annak a mai házasság nem a legjobban kedvez. Ha a férfi a nőt csak játékszerének, kedves „mókus“-ának, játszótársának, „éneklő madará“-nak tartja, az bizony a női egyéniséget ki nem fejleszti s mérhetetlen káros visszahatása lehet: a gyermekek nevelésénél. Pedig azok fejlődésének útját vágni megint nem szabad, hanem a tapasztalatokon okulva, egyéniségüket engedni kell korlátolásoktól menten fejlődni, ahogy Stockmann és Bernick teszik. Különben is ha a nőnek nincs fejlett egyénisége, nem nevelkedhet (Nóra), ha nincs szabadsága, nem lelheti meg életcélját. Kölcsönös megértés, elnézés, szabad egyéniség, tehát ebből folyólag *szabadakarát* kell a házasságoknak. Ha ez nincs, a házastársak csak együtt élnek, de az nem igazi házasság; oda vezet, amit Nórában látunk. Ha azonban a szabad elhatározás megvan: a nő megleli életalapját. (Tengerasszonya.) Mivel aztán az egyéniségre ilyen akadályozó ereje van, a házasság mai alakja is régi elavult felfogásokon alapuló, konvencionáló gyári munka. Nem a törvényes korlátok és szokások alkotják annak lényegét. Igazi modern tisztasággal és felvilágosodottsággal látja itt is Ibsen, hogy a természetes egybekelés nem olyan borzasztó erkölcsstelenység, sőt bizony igen gyakran tisztább, mint a valódi rend és törvény szerinti összekelés, midőn a férfi legtöbbször megvásárolja a nőt, (Alving Helmer, Wangel.) A világ nézetére mitsem ad, annak kedvéért egyoldalúságba nem esik, s pl. nem nagy különbséget tesz a „bukott leány“ és bukott férfi között. A törvénytelen gyermekek felől úgy gondolkozik, hogy azok se esenek más beszámítás alá, mert az előbb-utóbb kiüzi őket a társadalomból (Dina), vagy a bukás felé kergeti (Regina.)

S hogy Ibsen határozottan a világirodalom egyik legnagyobb pesszimistája, annak okát az eddigiek alapján könnyen meglelhetjük. T. i. amint láttuk, főproblemája végsőleg, amelyet mind-

untalan fölvet, s amely mindig izgatja: az *akarat szabadsága*. Ha van akarat szabadságunk, lerázzuk a benyomások terhét s nekünk megfelelő viszonyokat teremtve van erejét érző, önálló, független egyéniségünk. Ez az ő eszménye; s drámáiban, tehát — mint már kiemeltük — azt vizsgálja, mennyiben érvényesülhet ez egyéniség a mai társadalmi viszonyok között? S végleges megállapodása ez: *Az egyéniség magában rejti az akaratot. Az erős egyén akarata azonban összeütközik a hibás társadalommal, mert az nem az igazság és szabadság alapján nyugszik. A gyöngye akarat átsiklik az életen, de meglakol utódaiban. A befolyásoló tényezők ereje egyéniségünket aqyonszorítja s ott lelünk vágya szerint boldogok nem lehetünk.*

Ime, eljutottunk pesszimizmusának a forrásához s itt megdöbbenve érezzük mélységes logikáját. És most már közvetlen-közelében vagyunk s szemtől-szembe látjuk őt.

E világfelfogás eredetisége dícséretre, áradásra nem szorul. Gondolkozó ember előtt eléggé dícséri az önmagát. Hanem kommentárok helyett szemügyre vehetjük, legalább egy futó pillanatra, Ibsen tulajdonképpen írói sajátosságait.

Mindenekelőtt szembetűnő realizmusa, amely több tekintetben nyilatkozik. Annyira realista, hogy a tragikumot is mindig a tények alapján fogja föl. Az említett lélektani darvinizmus, az átöröklés sorvasztó ereje, — meg a befolyásoló tények hatása idézik elő nála a valódi tragédiát. Mert bizony az ő „színművei“ sokkal igazabb tragédiák, mint a teleszájú, pathetikus, külszín és mindenben szkéma után induló költői iskolák „szabályszerű“ alkotásai, melyek a ma modern emberét, aki nem annyira tetteket, mint lelki rugókat keres (ez csak komolyan gondolkozókra vonatkozik) többé ki nem elégítetik, igényeinek meg nem felelhetnek. A tragikum terén is realista hát Ibsen és modern. S ahogy szakít ebben az elméletekkel, a drámai formát is épenúgy átgyúrja saját tetszése szerint. A „szabályszerűség“ megállapított sablonjával nem törődik. A francia, s általában más drámaírók exponálása nála nincs. Alakját nem látjuk azonnal, hanem csak fokról-fokra lassankint vetődik rájuk némi fény. Itt is, ott is van továbbá egy-egy vonás, elejtett megjegyzés, amelyek aztán szépen sorjában kerekednek ki, tömörülnek össze. Homályossága éppen onnan van, mert az egyes futó jellemzések, föl-

világosító szavak, sokszor mozdulatok első pillanatra nem is tartoznak oda és rendszertelenül szétgórvák. Pedig ám mindannyian a maguk idejében, a maguk helyén, szigorú logikával s a lélektani probléma megvilágítására valók. S ha már e probléma ismerete után tanulmányozzuk át akármelyik drámát, csak akkor látjuk valójában, hogy mennyire szervesen a tárgyhoz tartoznak a homályosoknak vélt helyek. Mert azok mindig ésszerűen és helyesen vannak alkalmazva. Ibsennek tehát a tárgyra vonatkozó, vagyis belső ügyessége van, aminek második igazi neve: eredeti tehetség. Tárnya mindig új, annak természete egészen sajátos, feldolgozása pedig, épen látszólagos homályossága miatt mindig egyéni.

Jellemei is mindig újszerűek, de egyúttal reálisak, vagyis az élethől valók, bármilyen különösek is látszólag. Vonásai ügyesek, biztosak, mert mindig a valóság színeivel ecsetel; a lelki tulajdonságok zárai lassanként pattannak föl s erre mindig objektíve vezet a költő. Se rokon, se ellenszenvét nem igen érezni, mert sohasem torzít, mindig nagyon komoly ember, aki valódi alakokat fest, ha sajátosságok is azok néha. Jellemez nála egy szó, egy szem-, vagy kézmozdulat, a sok elharapott mondat, félig kifejezett gondolat, amit különben nagyon szeret. Emiatt hatásosabbak drámái előadva, mint olvasva, mert így az illúzió nehéz. De aki őt érti, olvasva is nagyon rokonszenvesnek találja. Mindjárt beszédmodorának reálitása is érdekessé, szinte különcdövé teszi. Ebben sem teketóriázik. Úgy beszélnek alakjai, mint az életben; párbeszédek hétköznapiak, amilyeneket mindig hallunk. Alakjainak a mi lelkünkben kell életre kelniök, mert beszédük értelme homályosnak látszik. Az igazi tartalmat mindig nekünk kell kibetűznünk; egy elharapott mondat végét ki kell kombinálnunk; egy-egy mondatot meg kell értenünk; el kell gondolnunk a kellő hanglejtést és arckifejezést s akkor egészében tudjuk élvezni. Anélkül az ibseni dialog száraz, hideg s tömörségében is érdektelen, homályosságával pedig fárasztó. De, ha egy jó színész gondosan adja akármelyik alak szerepét, a személy mindjárt eleven életet él.

Alakjai abban is reálisak, hogy magukkal nincsennek teljesen tisztában. Épúgy, mint az emberek. S ahelyett, hogy gondolataik szerint beszélnek, belsőjüket inkább elleplezik. Csak alig sejtjük s már lassan folyik a lelkekben a

drámai mozgalmas élet. Ez is némi homályosság Ibsennél. Alakjai mindig monoton hangon beszélnek. Pathetikus részlet soha sincs nála, csak mindig a közönséges beszédmód szürké szavai, amelyek mindig fátylazzák a lélek igazi arcát, amely mégis érezzük, hogy mindig a tragikus küzdelmek lázában szenved s a sebei fáznak, ha titkolja is és ha csak lassan tárja is elénk. Mindez nem más, mint mélységes realizmus, mely az élet alapján nyugszik. Úgy rajzolja Ibsen a tragédiát, s úgy beszéltegi annak szereplőit, ahogy azt az életben a mindenkori tragédiák mindenkori szereplőinél látja a látó ember. Mellőzi az apparátusokat, de helyettük igazi életet rajzol.

S komoly objektivitását, amely őt annyira megkedvelteti, nem veszi el soha. Éles szeme mindent úgy lát, lelke mindent úgy tükröztet, ahogy van s ferdítésekkel nála nem találkozunk. Világnézetének objektivitását láttuk. Ez őriz meg attól is, hogy a tendencia, melyet szolgál, világosan ne nyomúljon elő. Az is nagyon ritkán esik meg, hogy maga lépjen elénk, s maga beszéljen. Némely őt jellemző keserű kifakadás kibuggyan ritkán a sorok közül, de egyébiránt a szavak mindig az alakok jelleméből folynak.

Igen érdekes sajátossága továbbá Ibsennek az, hogy nála a személyek nem cselekvésükkel, hanem egész jellemükkel hatnak egymásra. Ez látszólag egy kicsit kétes értékű állítás, de tényleg így van. Nem arra törekszik, hogy mennél szövevényesebb cselekményt komponáljon; nem keres határozott mesét, hanem olyan helyzeteket teremt, amelyek a szereplők lelkét szüzi meztelességében mutatják meg. Vagyis a dráma nála azon benyomások forrásából ered, amelyeket a sajátos körülmények által és között kapcsolatba hozott szereplők jelleme egymásra gyakorol. És ez könnyen is érthető. Aki lélektani problémákat kutat és fejteget, az a lélekbe merül el s nem a külső cselekményekbe, a lélek az emberi benső rázkódtatásait ecseteli nem eseményeket, a lelki rugókat s nem a külvilág változásait látja s festi meg. Még a Nórában csak van cselekmény annyi, amennyi, de már a „Kísértetek“-ben teljesen Oszvald alakjának, jellemének, lelkének, bensőjének psychopathológiai darvinizmusa köt le. Itt a kórtünetek s általában másutt a lelki változások mélységes ismerete lep meg bennünket s az inventió helyét nagy alapú tudásával pótolja Ibsen. Ígyhát a szereplők egymáshoz viszonyított lélek-

tani helyzetéből ered és hámozódik ki az Ibsen-dráma; s épen ezért, nem a drámának a cselekménye, hanem gondolata, reális rajza, indokolása és kiszövése tette ezt az írókat naggyá. Komoly és erős egyénisége meggondolva alkot mindent s nagy lelkiismeretessége alapossága s mindenben állandóan nyilvánuló eredetisége meggyökereztetni nagy gondolatait s kultuszának mind nagyobb tért hódít. Szellemeskedés, mulattatás nála nem fordul elő. Ezek kedvéért céljáról soha le nem mond, tárgyától soha el nem tér. Metsző dialogokkal lassankint, de mindig logikai biztonsággal halad a fölvetett probléma végleges megoldása felé s így indokolása alfától omegáig pontos. És kétségbevonhatatlan, hogy a cselekvény fázisai egy-egy írónál nem tartoznak úgy össze, mint nála.

Nagy eredetisége tehát állandóan megnyilvánul úgy pesszimista világnézeteiben, mint mély-séges realizmusában, komoly objektív modorában. Szigorúan ragaszkodott nagy alapelveihez: „költetni annyit tesz, mint ítélszékelt tartani önmagunk felett“ s így valóban megérdemli a „XIX. század lelkiismerete“ elnevezést is. — S e röviden tömörített jellemző sajátosságok miatt méltán tartjuk Ibsent a legnagyobb norvég írónak, mert azzá is lett lassankint; s midőn így megelőzte nagy ellenségünket, Björnson-t, ezzel megnyílt előtte az út, amelyen aztán a világirodalom legjelentősebb, legszámottevőbb drámaírói közé is fölemelkedett.

Egy barna asszony naplóírása.

— — — — —
Aranyszínóros attilájára
Reszketve simúlt forró két karom,
Csillagos éj volt — Tavasz szele sirt
A könnyező rózsaszirmokon.

— — — — —
Szürkül. Kődbe suhan a kis házunk,
Hiába vártalak tegnap, máma —
Köhögök — Fázom — És belesírok
A suttogó őszi éjszakába.

— — — — —
Nehéz sóhajtás kel a szívemről.
A kandallóba borúl a szemem
— Halk, monoton halotti nóta
Surran átal az ablaküvegen.

Lukács S. Levente.

Mese.

Valahol messze, nagyon messze élt egyszer egy világszép tündérlány. A teste fehér volt, mint az alabástrom vagy az elefántcsont és hajlékony, mint a cédrus. A haja pedig sötét volt, mint a sötét csillagatlan éjszakák, sötétebb mint a leg-sötétebb bársony. A szemeiben pedig olyan tűz égett, hogy aki egyszer belenézett a szemeibe, az soha, de soha nem tudta elfelejteni és mindig csak azokat a szemeket látta maga előtt.

Versengett is sok ország férfiai a világszép tündérlányért, de ő egyiket sem akarta.

Egyszer csak valahonnan délről (hogy honnan, senki sem tudta) jött egy szomorú, sápadt arcú, könnyes, zöldszemű gyerek, akinek a lelke csupa dal és mese volt. Olyan szép meséket mondani és úgy dalolni még soha senki sem tudott, mint az a fiú. De azóta, hogy a tündérlányt egyszer meglátta, elhallgatott és ember nem hallotta többé mesélni és dalolni. Mintha elhagyta volna a nótás lelke.

Pedig dalolt. Csendes nyári éjjeleken, mikor a hold sugarai ezüst fátyolt teritenek a földre és a virágok buja, nehéz illatot lehelnek, mitől az emberek megbetegszene, akkor odalopódzott a tündérlány ablakai alá és dalolt, dalolt, de úgy, hogy a hold sugarai reszketve bújtak el a fák lombjai közé és a bimbók a vágtyól mind kipattantak reggelre.

A tündérlány meg fölemelkedve habfehér ágyában, hallgatta a dalt. A hangok először lágyan, hívogatón szűrődtek át a falon, mintha a messzi havasokról szállnának. Majd tüzesen, vadúl hangzott a dal, hogy a lány minden csepp vére forrt és az ajkai csókszomjasan tüzeltek. És végül bánatosan szomorúan szólt, de olyan szomorúan, hogy a tündérlány kicsi szíve majd megszakadt a sajnálkozástól és nem bírta előtörő könnyeit visszatartani és sirt, sirt keservesen. Így volt ez sokáig.

* * *

A nyár már vége felé járt. A szőlők, almák már erőfélben voltak és a sok szép fehér meg másszínű virág már hullatta szirmait.

Ekkor elhatározták a tündérek, hogy a nyár elbúcsúztatására egy nagy ünnepélyt rendeznek.

Az ünnepélyt egy nagy mezőn tartották, amelyen csupa fehér szegfű nyílt és amelyet köröskörül hársfák és mimóza bokrok szegélyeztek.

Ezen a napon a fiú még sápadtabb, még szomorúbb volt, mint valaha: Most láthatja majd utoljára a tündérlányt, aki neki pedig élet, fény, dal: a minden volt.

Azért kiment ő is az ünnepélyt nézni. Még egyszer látni akarta a lányt. Mikorra kiért, a tündérek éppen táncba fogtak.

Szépek voltak, ragyogók, de ő szebb és ragyogóbb, mint bármelyik. Világoskék ruha simult karcsú természetére, a csipője büszkén ringott és ahogy tánc közben a karjait fölemelve tartotta, olyan volt, mint egy hajó a tengeren.

A fiú nézte, nézte a lányt hosszan, elme-rengve, aztán hozzá ment és megkérte, hogy táncoljon vele is. És a lány táncolt.

. . . Végre ott tartotta a karjai között. A szíve vadul vert, hogy majd szétrepedt a melle. Nem érzett semmit. Úgy jött neki minden, mint egy álom. És úgy félt, hogy csak álom, hogy egyszer csak fölébred. . . Jaj! Úgy érezte, hogy ezt nem tudná elviselni. . .

Vége volt a táncnak. A tündérek elszéledtek pihenni. Ők is leültek egy mimóza bokor árnyékába. A lány megkérte, hogy mesélje el, hogy ki ő, honnan jött, és miért oly szomorú mindig. A fiú elmondta, hogy messze, messze délen van az ő hazája, ahol örökös a napsütés és örök a dal. És elmondta, hogy neki csupa mese volt a lelke, mikor ide jött, de hogy egyszerre szemébe nézett neki, azóta csak őt érzi, csak őt akarja, csak reá vágyik. Azóta olyan szomorú; attól a pillantástól megfájdult a léleke. És úgy érzi, ha ő nem szereti, hát belehal ebbe a nagy szerelembe.

Édesen beszélt a fiú, csábítón. . .

Közelebb húzódtak egymáshoz. . . A fiú Álomkirálynőnek nézte. . . Még közelebb jöttek. Minkettőlükben volt valami, ami egymáshoz hajtotta őket. . . Összeért a kezük. . .

A fiú reszketett a felindulástól.

Egy ideig némán ültek így egymás mellett kéz-kézben, de nem mertek egymásra nézni. Érezték egymás vérenek vad lüktetését és valami bizonytalanság nehezedett rájuk. Úgy érezték, mondaniok kellene valamit, de hogy mit, nem tudták.

Végre megszólalt a fiú: „Szép tündérem, jöjj el velem az én hazámba! Virágokkal rakom ki útadat, amerre jársz. Napsugárból szövetek neked ruhát. Csillagokból fonok koszorút a homlokod köré. Te leszel a legszebb. Neked fog hó-

dolni mindenki. Én meg úgy foglak szeretni, úgy, ahogy még soha senkit sem szerettek“.

„Veled megyek meselovagom — mondta a leány. De ne szövess nekem ruhát napsugárból, ne fonj csillagkoszorút a homlokod köré, csak szeress! Én is szeretni akarok. Nem akarom, hogy engem csodáljanak, csak a tied, egyedül a tied akarok lenni! És azt akarom, hogy csak egymásé legyünk! Így akarom, hogy szeressük egymást. Így akarok veled menni“.

A fiú felugrott ültéből, átkarolta a világszép tündérlányt, fölemelte a levegőbe, úgy szorította magához és csókolta, csókolta ahol csak érte. A melléből meg diadalmasan tört elő a kiáltás: „Az enyém vagy! Az enyém!“

A lány boldogan ölelte át a nyakát és lágyan, mámorosan motyogta: „A tied vagyok! Egészen és egyedül a tied!“

És az ajkuk egy hosszú, mámoros csókban tapadt össze. . .

Hartenstein István.

Memento.

Korán-sárgult falevél hullt elébem
Egy csodaszép, víg nyári reggelen,
S békés, derűs szívemen átsikoltott
Valami bús, keserű sejtalem.

Szomorú megérzése a halálnak:
Tomba sirámok, zokogó jajok.
Igen, éreztem, vége van a nyárnak
Jött, jött a tél. És én meghalok.

. . . Mindnyájan hulló levelek vagyunk
Sorsát el nem kerüli semmi sem.
— Korán-sárgult falevél hullt elébem
Egy szomorú, szép nyári reggelen.

Doby Andor.

Irodalom.

Csöndes sikátorok során.

Györék József és Nagy Ferenc verses könyve.

Györék József.

Janus-arcú poéta. Hiába egy az alaphangja: a bánat, a verseit mégis kétfelé lehet választani. Az öröm hangját amúgy is nehéz a lirában kifejezni, az örömet nem érezzük olyan intenzíven, az öröm, hiába, ha még könnyekbe is szökken, csak könny marad. Az örömet nehéz, nagyon nehéz versbe foglalni. A Györék bánata pedig

kétféle bánat. Az egyik csöndes mélézó, lágy mintha „sóhajokkal volna kiverve“, a másik vad, akaratos, szenvedelmes, mintha ezek a sorok „lángos lobogásán vérveretű vérszűnek“ születtek volna.

Ez a kettős természet teszi aztán, hogy sokszor a legszenvedelmesebb erővel dübörgő sorai között is akad, amelyik puha és kedves, máskor meg a legszentzibilisebb, leglágyabb strófaiból is kirikolt egy-egy erős szó. Ezt azonban nem szabad hibául felróni, emberi a hirtelen elágyulás, a gyorsan jövő nekilendülés. És a legmagasabb szempontoknak megfelelő tökéleteset nem is lehet megalkotni, erre csak isteni erő képes. Ezt pedig talán megérteni sem bíránk, mert a mi szívünk a küzködés, a harcok, a lázadások szemlélésére való. Körülbelül ez a Györék költészetének is pár szóra egyszerűsített foglalatja. Persze, ő más-szép mondja el ezeket. Úgy, ahogy „az ócska konflis“ című versében van:

Valahonnan elindul vélünk
És megy, megy lassú döcögéssel,
Lova: a sors; útja: a végzet;
Úgy hívják: élet —
És visz, jaj drága fizetéssel.

Remények és vágyaknak árán
Sokan bízzák magukat rája.

És így tovább, csöndes, megfáradt melan-koliával kiépített szimbolum az életről.

Am küllője tovább csikordul
S egyszer befordul
Örökre a nagy éjszakába.

Könnyű, fátyoltalan és mégis bánatos szimbolum, maga az is, hogy a közönséges, kicsi életek egy ócska, kopott, örökké egyforma konflishoz hasonlítódnak, úgy megkapja az embert, lázadni szeretne, hogy minden sors ilyen egyforma, ilyen kis döccenőkkel rakott és valami vak végzet egyenesen a megsemmisülésbe hajtja.

A stílúsáról, ritmusáról, versformájáról nem kell beszélni. Sokan úgy érzik, hogy hosszas csiszolgatás eredménye, pedig nem, az igazság az, hogy ezek a versek mind egy jobb pillanat szüleményei, ezért szeszélyesek és váltakozók a pillanat váltakozó hangulatai szerint. Nincsenek hosszas munkával egyformára csiszolgatva, hanem megmaradtak olyannak, amilyenek voltak, mikor megszülettek. Nekünk nagyon kedvesek ezek a versek, mert olyan fiatalosak, mint mi, olyan forrongók, mint mi. Szeretjük.

Nagy Ferenc.

„Zsoltáros ősök ivadéka, poéta sarj...“ mondja ő magáról mindjárt az első lapokon s a kötet olvasása után sincs semmi okunk kételkedni benne. Igen megszeretjük a csöndes, jó, álmodozó poétát, kinek minden verse halkan letompított, bánatból sarjadzik elő csaknem minden versének a háta mögül ijesztő és szomorú arcával néz reánk a halál. A halál s a halál gyöngéd imádata, mit hiába akarnak elvitatni megbékélt, nyugodalm-as életű emberek tőlünk, a minden veszély előtt álló fiataloktól, kiknek még köd a holnap; szürke a múltjuk, jelenjük útját, a mát, nem egy szurdaló bokor teszi csak vér árán megtehetővé. Nagy Ferenc útja is szurdaló-bokor s nem egyszer hallatszík verseiből a lefojtott „jaj“ kiáltás.

„Hüs eresz alján“ címe az első ciklusnak. Csupa csöndes vers. Csupa lehellet-finom poemák, csöndes megalkuvás a nagy úrral, a halállal.

Most csak szemem kellene lefogni
Olyan volnék, mint szép fehér halott,
Mint a gyermek pici bölcsőjében,
Ki angyalokról szépet álmotot. (Este.)

S míg az emlékek szivemen esókolnak,
Hervadt levél a fáról rámpereg
Kibékítnek a kora elmúlással
Tavasszal hulló sárga levelek.
(Letarolt réten.)

Az első ciklusból egészen megismerjük a a poétát. Az őszi erdőn álmodozó, szomorú arcú fiút, aki pihenő szobájában csöndesen imádkozik.

Uram szánd meg e szomorú embert,
Kit az élet ostorával megvert.
S ha szegények nagy a bűne, vétke
Ne sújtsad őt, megszenvedett érte.
(Emlék mezőn.)

Dédelgetett szerelem szülte azt a pár szerelmi verset, melyek a „Mirtus-koszorú“-ba fonvák. Fehér arcú, fehér lelkű leányhoz és leányért íródott reszketeg versek ezek, mik nem egy finomabb lelkű olvasónál fognak érzékeny húrokat megpendíteni.

Az enyhe illatú, kék egü tavasz. Az a szerelem melybe csak egy-két sárga levelet hullat a kora hervadás. Nem biboros-vágyú, mámoros extázis.

Ha rám mosolygott a csodás tavasz
S ha rügyeztek az alvó jegenyék...
(Bár az idő sok mindent behavaz)
Mindig elhozza nekem Irénét,
Akit szeretek, aki a tavasz. (Áldott tavasz)

Nagyon rosszul tennénk, ha az utolsó ciklus rovására kelleténél többet foglalkoznánk az első kettővel, mert az a legértékesebb. Itt, ebben erősödik meg a Nagy Ferenc poétaságába vetett hitünk. Ez a legértékesebb. Ebben van a Bűnbánati zsoltár és a Kisvárosi állomáson című vers, melynél még kevés jobban megírott s mélyebben átértett poema ütötte meg hevesebben a szívemet. Ebben a ciklusban mutatkozik a jövő Nagy Ference, ebben mutatja be magát, gondolkodó, meglátó, s megérező poétát, ki szegény voltából nagy vágyással sóhajtozik a jóra, de csak sóhajt, s meghajtja fejét.

Haj, de hiába szándék, akarat
Hogyha az élet nem ad aranyat.
Pedig, kinek királyi vágya van,
Annak az élet: a pénz, az arany
S hozzám az élet oly fukar, galád.

De nem kél vádlón szívemből átok.
Legyen áldott az, ki nékem ártott.
Mea culpa: mindent megbocsátok.

Szívesen elolvassuk sokszor ezeket a verseket, s együtt vágyunk, együtt sóhajtok, együtt érezünk, együtt sírunk ezzel a szomorú szemű, bánatos fiúval. Hisz vele együtt paskol ezer, soha nem teljesülő vágyakkal ez a síróan-kacagó, diadalmas élet bennünket is.

Nekünk is volt egy-két — sokunknak több is — nyomorúságos napunk, tikkadt lázú éjszakánk, mikor keserves nótát bugyantott ajkunkra csordúltig bánatos, dobogó szívünk.

S mi is sokat adtunk volna érte ha ilyen versbe pattant volna, mint halvány sárga bim-bóba, bántó bánatunk:

Megszépülnek majd ezek az éjek,
Ha már csak az emlékei élnek.
Gyönyörűek lesznek majd e vágyak,
Ha a béke vet majd puha ágyat.
Rózsaszínre bágyad véres álmom,
Mit kín sajtolt nyomor-éjszakákon.
Az asszonyok is jók lesznek énhozzám,
Megcsókolják öregek, bús orcám.
Arannyá lesz sok kipergő könnyem,
Imádságos könyvvé verses könyvem.
Jó lesz, szép lesz és arany lesz minden.
Ha magához csókol majd az Isten.
(Bűnbánati zsoltár.)

Nagy Ferenc kedves, finom lelkű, mély érzésű, szomorú, jó poéta.

Kerekes György és Molnár Ernő.

Dal.

Fáradtan, búsan, lomha nagy közökben
Ott sír körülte a végetlen tenger.
Szomorú vággyal, örök szerelemmel,
Rőt hajnalon és sápadt esti ködben.

Zokogó jajra meg nem rendül orma
És áll a szikla. Oly zord, oly rideg...
— Tenger a sziklát, lelkem a szíved
Mért is akarja, mért is ostromolja?

Doby Andor.

Búcsúztató.

A mi esztendőnk ezzel a számmal lezárul, letesszük a tollat és búcsúzunk, amint az élő és már-már elfakuló kedves emlékektől szokás. Az életünkben mindig meg fog maradni ennek a lapnak az emléke, nagy örömmel fogunk visszagondolni erre az időre, mint ahogy az öreg megbékélt, egész életpályát megfutott emberek gondolnak vissza a fiatalságukra. Hiszen igaz, volt nekünk is keserűségünk, ért minket is megbántás, de — ez már az élet volt, ami felé most sietünk, múló ifjúsággal, túláradó szívvel, nagy, szép tervekkel.

Harcunkat mi már megharcoltuk, a bérét elvettük az örömből, a keserűségből egyaránt de a munkánk, amiért egyedül érdemes élni, a miénk marad. Lehet, hogy nem tetszett, lehet, hogy igen, mi csak arra gondolunk, hogy magunkból mindig a legértékesebbet akartuk adni. És a jövőnek, az utódainknak is, mert kell, hogy jöjjön utánunk valaki, meghagyjuk, hogy jobbak, okosabbak, tehetségesebbek legyenek, hogy még nagyobb szeretettel szeressék ezt ami lapunkat, még nagyobb igyekezettel tegyék értékesebbé, a haladó, a magyar kultúra jegyében mint mi. Nem baj, ha lerombolják is amit mi építettünk, csak magát a lapot, a holnap, a jövő fiatalság lelkének a tükrét, tartsák épségben, mert ha ez elvész: kiesett a kezünkől a fegyver, a szellem erejével harcoló társadalom fegyvere.

Adja Isten, hogy a reményünk valóra váljék!

Molnár Ernő.
e. i. f. szerk.

Szerkesztői üzenetek.

Kérjük lapunk tisztelt olvasóit, hogy előfizetési díjalkat szíveskedjenek kiegyenlíteni. A mi lapunk amúgy is súlyos anyagi viszonyokkal küzdi és mi az utódainknak könnyű helyzetet szeretnénk biztosítani.

Marjal Géza. Bocsánat érte, hogy az ismertetés lemaradt, de nem tudtuk a lapot másképp beosztani és így jövőre talán.

Sidney Carton. Köszönet ezúton is és bocsánat. Nem lehetett másképp. Levélben többet. Várom, várjuk. 13-ára Györék is bejön.